

„Tikiuosi, kad lietuvių kalba bus dukrų namai“

2021 m. rudenį ir žiemos pradžioje įvyko Vilniaus universiteto Taikomosios kalbotyros instituto Lituanistinių studijų katedros organizuojamas aštuonių paskaitų ciklas, remiamas Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pagal Lietuvių kalbos prestižo stiprinimo programą. Neabejotinai pačios populiariausios iš visų aštuonių paskaitų, sulaukusios daugiausia dėmesio, diskusijų ir noro pasidalyti sava patirtimi, buvo paskaitos apie dvikalbystę ir paveldėtosios lietuvių kalbos išlaikymą diasporoje. Šių paskaitų įkvėpta nusprendžiau dvikalbystės tema pasikalbėti **su dvikalbių dukrų mama, Pietų Amerikos lituanistinės mokyklos (PALM) ikimokyklinio amžiaus vaikų mokytoja Jūrate Ragaišyte iš Kolumbijos**. Norėjau paklausti jos, kaip sekasi kasdienybėje su dviem kalbomis, iš kur semiasi jėgų galynėtis su įvairiausiais su dvikalbyste susijusiais mitais, kaip sutikti žmonės ir artimieji reaguoja į šeimos pasirinkimą auginti dvikalbius vaikus ir kaip rasti laiko kiekvienai kalbai. Prieš jūsų akis – nuotolinis mūsų pokalbis.

Kristina: Norėčiau pradėti nuo tokio man pačiai svarbaus klausimo. Mano disertacija buvo apie kalbos išlaikymą emigracijoje, tik aš savo tyrime galų gale susitelkiau į Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvius, ten daugiausia buvo dipukai, jų vaikai ir anūkai. Tad man po disertacijos liko neatsakytas klausimas, kiek skirtingai dabartinė emigracijos banga augina savo vaikus. Kaip manote?

Jūratė: Ir jų, ir mūsų vaikų ta pati dvikalbystės arba trikalbystės aplinka, nebent šeima nusprendžia visai nekalbėti lietuviškai. Jei šeima nepasirenka, kad kalbės viena kalba, ji visada yra tarp kelių kalbų. Aišku, labai priklauso nuo kiekvienos šeimos, gali būti dvi labai panašios šeimos, pabėgusi karo metais ir dabartinė, ir kitos dvi labai skirtingos, būtent dabar čia atvykusios. Bet dabar galbūt yra

lengviau, nes daug daugiau informacijos. O kai yra informacijos, tada dvikalbystė nėra toks didelis stebuklas. Juk kaskart gali atnaujinti žinias ir vėl grįžti į teisingą kelią. Jei neturi informacijos apie dvikalbystę arba jei tavo galvoje vien mitai, tada tikrai nelabai įmanoma išlaikyti kalbą.

Dar labai daug duoda galimybė kalbėtis su Lietuva (jos ana karta neturėjo). Jeigu nebūtų galima gyvai kalbėtis lietuviškai, jeigu nebūtų programų, kur taip lengvai galima susijungti ir vaikams sukurti ryšį, būtų sunkiau. Vaikams pokalbiai su močiute Lietuvoje labai reikalingi. Anksčiau nors ir buvo telefonas, bendrauti buvo daug sudėtingiau. Be to, buvo ne tik mažiau informacijos apie dvikalbystę, bet ir didesnis visuomenės spaudimas kalbėti viena kalba, kad vaikui būtų lengviau, kad neapsunkintų jo. O jeigu atsirasdavo mokymosi problemų, iškart kildavo klausimas: „Kodėl kalbate kita kalba namie?“ Todėl buvo galima nuleisti rankas ir nebekalbėti lietuviškai, nebeišsaugoti kalbos.

Kristina: Pokario emigracijos banga dažnai, bent jau emigracijos pradžioje, sudarė dideles bendruomenes, kai kurios ir po šiai dienai tebegyvuoja, ir tas buvimas didelėje bendruomenėje suteikė galimybę jiems ir jų vaikams kalbėti lietuviškai, nes buvo su kuo. Dabartinė emigracijos banga važiuoja dėl darbo, partnerio ar mokslų – visai kitos priežastys ir aplinkybės. Kiek jūsų pačios vaikai turi galimybių vietoje bendrauti lietuviškai, kaip manote, kiek bendruomenė lemia? Užsiminėte apie bendravimą su močiute iš Lietuvos – ar dabartinis interneto amžius atstoja bendruomenės buvimo vietoje poreikį?

Jūratė: Už namų ribų ir ne internete bendrauti lietuviškai visai nėra su kuo, Kolumbijos bendruomenės nariai, kurie kartais renkasi, labiau susitelkę Bogotoje, o mes gyvename Medeljine, iš kur atstumas iki Bogotos nemažas. Ir susitikdavo jie – mes irgi vieną kartą buvome su dar maža dukra – kartą per metus, paskui per pandemiją susitikimai visai nutrūko. Jeigu būtų galima rinktis, tai, aišku, visada geriau telktis ne internetinėje erdvėje, o gyvai. Kolumbijoje, kiek žinau, susitikti buvo sudėtinga ir anksčiau: ir kelionė ilga, ir blogi keliai, ir kalnuota, todėl lietuviai dažnai burtis negalėjo, paskui dalis išsikėlė į Šiaurės Ameriką, jų liko mažiau. Man sunku pasakyti, kaip būtų, jeigu mes turėtumėme bendruomenę, didelę ar mažą, ir kokią įtaką tai darytų vaikų kalbai. Turbūt būtų gera įtaka augantiems vaikams matyti, kad ne vien mūsų šeimoje yra tos lietuvių kultūros, kalbos ir visų tų lietuviškų dalykų, bet ir kitose šeimose, ir būtų galima kartu susirinkus tą išgyventi. Manau, būtų nuostabu turėti bendruomenę.

Kristina: Ir dar turiu kitą klausimą, irgi iš disertacijos likusį mintyse. Iš pradžių noriu pasitikslinti: jūs užaugote vienakalbėje šeimoje?

Jūratė: Taip.

Kristina: O jūsų vyras?

Jūratė: Irgi vienakalbėje.

Kristina: Kaip vienakalbiui žmogui, kurio pasaulis iš principo yra vienakalbis (neskaičiuokime dabar užsienio kalbų, kurių mokomės mokykloje), auginti dvikalbį vaiką?

Jūratė: Manau, be informacijos, žinių apie dvikalbystę nieko nebus. Jei nori pagaminti nežinomą patiekalą, bet neturi jokio recepto, nieko, tau ir išeis nežinia kas. Būtinai reikia turėti žinių ir nuolat jas atnaujinti, nes iš visuomenės eis mitų pritvinkę patarimai. Jei esi vienakalbis, tokie patarimai atrodys normalūs. Aš atsimenu, kai man dukros auklėtoja darželyje pasakė: „Dvi kalbos? Jai čia kažkaip prastai su ispanų, jums reikėtų susitelkti į ispanų kalbą.“ Ir, aišku, man iš karto per širdį: „Oi, jai blogai sekasi, reikia pastiprinti.“ Dukrai buvo vos dveji ar treji metai, bet pradėjau labai rūpintis ispanų kalba, kurti kuo daugiau progų ja bendrauti, net pati ėmiau ispaniškai kalbėti! Ir viskas! Ir lietuvių kalba liko nuošaly, nes štai toks patarimas iš darželio. Aš paklausiau to patarimo ir čia buvo mano klaida.

Kristina: Nekvestionuodama, ar ne? Nors patarimas atėjo iš vienakalbio pasaulio?

Jūratė: Taip, nors iš tiesų ginčijausi su auklėtoja, kalbėjau apie dvikalbystę, pati turėjau informacijos, bet vis tiek mane labai paveikė, nes esu mama ir noriu, kad mano vaikui sektųsi. Aš kaip ir nesutikau, sakiau, galėčiau atnešti straipsnių, knygų, jeigu jūs norite pasiskaityti, bet mane paveikė ir ėmiau rūpintis ispanų kalba, o taip neturėjo būti. Man reikėjo rūpintis lietuvių kalba ir laikytis nuomonės, kad negalima vertinti dvikalbio vaiko kaip vienakalbio. Dukra nemokėjo visų skaičių iki dešimt ispaniškai, bet juk ji kai kuriuos skaičius mokėjo lietuviškai! O darželyje jau buvo manoma, kad jai prastai sekasi ir jau reikia pastiprinimo.

Kristina: Ar tai buvo vienetinis atvejis, ar dar ką nors atsimenate, ko dabar nebedarytumėte?

Jūratė: Kita klaida, kurią dariau, viešose vietose atėmiau iš dukrų galimybę girdėti lietuvių kalbą. Juk kaip čia bus, kai aplinkiniai nieko nesupras. Ar žaidimų aikštelėje, ar prekybos centre, ar tiesiog lauke su kaimynais – kiekvieną kartą jaudindamasi, kad blogai pasijus aplinkiniai žmonės, kalbėdavausi su dukromis ispaniškai. Ir vis mažiau ir mažiau lietuvių kalbos, galiausiai lieka tik namie, prie stalo, vonioje... Tiek tikrai per mažai! Bet diena baigėsi ir galimybė kalbėtis lietuviškai pražuvo, nebesugrįši, nesakysi: „Ką mes ten kalbėjome toje žaidimų aikštelėje? Štai apie tą ir apie tą.“ Viskas, dingo! Tai dabar visai nebesijaudinu, kad kas nors blogai jausis ar ką pagalvos kolumbiečiai. Jie labai šilti, atviri žmonės, nebado akių ir nesako: „Kaip jūs čia kalbate?“, kaip tik domisi. Bet jeigu ir badytų akis, man svarbiau, kad dukros turėtų kuo daugiau galimybių girdėti kalbant lietuviškai. Jei prireikia, aš galiu kitiems išversti į ispanų kalbą ir taip visus įtraukti į pokalbį.

Kristina: O dabar kaip? Kokį kelią nuėjote nuo to auklėtojos patarimo iki dabar?

Jūratė: Dabar antra mergaitė auga ir vyras taip pat kartais rūpinasi, kad ji neišmoks ispanų kalbos. Jai greitai bus dveji ir ji daugiausia lietuviškus žodžius, sakinukus sako. Aš visiškai nesijaudinu dėl to ir jam sakau: „Skaitykite pasakas vakarais, juk tu esi ispanų kalbos šaltinis ir aplinka, ši šalis yra jos ispanų kalbos šaltinis, ne aš.“ Aš negaliu būti atsakinga už abi kalbas – lietuvių kalbą, kultūrą ir visą tą kraitį ir dar ispanų, kuri nėra mano kalba, aš pati jos mokausi ir nežinau visos tos kultūros taip, kad galėčiau perteikti. Ir čia net nėra mano darbas. Aš galiu būti pavyzdys, kad domiuosi, gilinuosi, stengiuosi. Kalbos aš taip pat mokausi, galiu su jomis kartu žaisti – kaip čia tas žodis, o kodėl taip, o ne anaip, o, žiūrėkite, kaip įdomiai, kaip čia lietuviškai skamba, kaip bus ispaniškai? Bet aš negaliu būti pagrindinis abiejų kalbų ir kultūrų šaltinis, tokią užduotį nusimečiau, nors ją visuomenė ir nori primesti. Kad ir uošviai: „Čia lietuviškai jos taip domisi, turi ir tautinių rūbų, o tai su Kolumbija kaip?“ Tai aš tada ir sakau: „O tai kaip su Kolumbija?“ ir priduriu: „Čia yra tėtis, seneliai. Čia jūsų darbas“ [šypsosi]. Man atrodo, aš negaliu būti autoritetas. Čia didžiulis darbas, reikia išitraukti, o ne galvoti, kad galima tiesiog stebėtis, grožėtis, kaip auga daugiakalbėje, dvikalbėje kalbinėje ir kultūrinėje aplinkoje ir viską žino be senelių. Visi artimieji turi mokytis, čia visų darbas.

Kristina: O seneliai sureagavo kaip nors? Ko nors ėmėsi?

Jūratė: Močiutė sako: „Pažiūrėsiu, ką aš čia galėčiau, gal irgi kokį kostiumą

nupirkti.“ Manau, kad suprato, neįsižeidė, kad aš jiems pasiūliau išitraukti. Gerai, jeigu išitrauks, jeigu neįsitrauks, tai aš irgi nesijaudinsiu, čia nėra mano atsakomybė, aš darau, kiek galiu, bet negaliu dviejų dalykų užsikrauti. Man labai patiko daktarės Ingos Hilbig paskaitoje girdėtas pavyzdys iš vieno interviu su dvikalbius vaikus auginančia mama: „Daugumos kalba, kultūra – ji kaip vandenynas užpils.“ Todėl lietuvių man reikia saugoti, nereikia bijoti, kad ko nesužinos apie Kolumbiją, prasčiau ispanų kalbą išmoks, juk sunkiai, vargiai taip begali būti. Bet kad su lietuvių kalba sunku bus, tai tikrai, man čia reikia labiausiai telktis.

Kristina: Matau, kad tikrai sustiprėjote. Ir būtent toks galvojimas, tas stuburo tvirtumas turbūt yra būtina sąlyga auginant dvikalbius vaikus. O kas dar? Ką dar patartumėte kitoms šeimoms? Jei paprašyčiau duoti tris patarimus.

Jūratė: Visų pirma, man atrodo, labai svarbus dalykas yra pačiam turėti sveiką ir gerą ryšį su savo kalba ir kultūra. Vaikai tą matys, jie tą pajus ir nereikės daug apie tai kalbėti. Tada ir elgsena keisis. Jei tau svarbi sava kultūra, norėsi ją išlaikyti, jei tau svarbi kalba, ja norėsi kalbėti. Jeigu dar pratęščiau mintį apie tuos užpilančius vandenynus, tai anglų kalba, visur ta anglų kalba, ir mane ji buvo užpylusi, ir matau, kad daug draugių irgi, viskas anglų kalba, kad tik kiti gerai jaustųsi ir kad tik visi suprastų. Ir vis mažiau lietuvių kalbos. O dabar, pavyzdžiui, viešose erdvėse būtinai dalijuosi lietuvių kalba. Jeigu turiu laiko, parašysiu ir angliškai, ir ispaniškai, kad ir kiti suprastų. Dabar manau, kad ir man, ne tik mano vaikams, tai galimybė kalbėti, reikštis ir mąstyti lietuviškai, nes diena praeis ir nebebus man galimybės lietuviškai apmąstyti savo patirtį, sudėti ją į žodžius. Dabar nustojau galvoti ir ieškoti žodžių angliškai, stengtis, kad tik didesnis draugų būrys būtų – nei jie ten skaito, nei ką. Nuostabu, jei kas perskaitys, bet daliniesi juk pats dėl savęs, kad tau aiškiau būtų, todėl dabar tą darau lietuviškai.

Ryšys ir santykis su kalba labai svarbus ir juo reikia labai rūpintis, labiausiai. Tai yra turtas, bet viskas labai trupu, nes tai mažumos kalba. Studijavau filologiją, darbus apie tai rašiau ir maniau, kad bus lengviau, kad tiesiog reikės su vaikais kalbėtis, ir viskas, jie pasiims tą kalbą, nieko daugiau daryti nereikės. Bet iš tiesų viskas ne taip paprasta, nes leidi tiems mitams apsigyventi galvoje ir klausai visokių netinkamų patarimų. Kai turi daugiau žinių, jautiesi tvirčiau. Aš su dukromis visą laiką kalbu lietuviškai ir neatimu nė vienos tokios galimybės. Jeigu reikia, kad ir kiti būtų įtraukti, pasakau pirmiausiai lietuviškai, o paskui jau ispaniškai arba angliškai. Taigi visada visur kalbėtis su vaikais lietuviškai – toks

antras patarimas būtų.

O trečias... Kad tėvai būtų ne vienintelis šaltinis, kad būtų galimybė pasikalbėti ir su kitais žmonėmis – jeigu yra močiutė ar senelis, ar dėdė, ar teta. Kad jie matytų, kad ta kalba ne vien mamos ar tėčio. Aišku, dar yra televizija, filmukai, kur irgi girdi kalbą, bet gyvas bendravimas yra kartu ir pasitikrinimas, nes galima galvoti, kad moki lietuvių kalbą, o kalbi su kitu žmogumi – ir tavęs nesupranta. Todėl svarbu, kad su kitais žmonėmis irgi bendrautų, jeigu įmanoma, geriausia su brangiais žmonėmis, su kuriais tvirtas ryšys...

Ir dar pridėčiau pabaigai – manau, kad buvimas su dviem ar daugiau kalbų turėtų būti savaiminė būseną, be jokių dairymų aplink ir blaškymų, lyginimų su vienakalbiais. Vienakalbei šeimai niekas patarimų nedalija, viskas ir taip aišku – tėvai tiesiog kalbasi su vaikais savo gimtąja kalba, tiesiog būna. O dvikalbėje BŪTI ne taip paprasta. Bet įmanoma. Tiesiog irgi reikia leisti sau būti, tai daryti neabejojant, kad dvikalbystė lygiai tokia pat natūrali būseną įsisavinančiam kaip ir vienakalbystė. Kaip vienakalbiams reikia būti su kalba, kad ją išmoktų, taip dvikalbiams reikia būti su dviem ar daugiau kalbų, kad jas įsisavintų. Dvikalbėje aplinkoje tik reikia ieškoti balanso, stipriai telkiantis į mažumos kalbą, kad jos neužgožtų daugumos kalba.

Kristina: Tikrai taip, vienakalbiams patarimų nedalija, nebent vaikas vėluoja kalbėti, tada patarimai pasipila. Bet grįžkime prie to, ką jūs pasakėte iš pradžių. Nuostabu, kad jūs savo patarimuose išvardijote nemažai tokių pat dalykų kaip dipukai: asmeninis santykis su kalba ir valstybe, bendruomenės poreikis, kad vaikas matytų, kad ne jo vieno šeimoje tokie dalykai puoselėjami. Dipukai dar būtų pridėję pareigą – kad yra pareiga lietuvių kalbos išmokyti, nes Lietuva tuo metu buvo okupuota ir jie jautė pareigą išmokyti kalbos savo vaikus, kad nors kalba išliktų. O jums svarbus santykis su valstybe? Ne su kultūra, ne su kalba, bet su valstybe?

Jūratė: Su valstybe... Nelygu, kaip suvoksime, kas yra valstybė. Ar tai dabartinė politinė padėtis, ar teritorija... Galima negrįžti į Lietuvą visą gyvenimą, bet nuo to santykis neturėtų keistis. Aš manau, kad ir su savo šalimi, ir su ta šalimi, kurioje gyveni, svarbus asmeninis santykis. Kaip kitaip matysi, kokios tos problemos ir kiek tau jos svarbios? Ar esi auka, kuri tik stebi: „Va kaip čia elgiasi Lietuvoje“, ar matai kvietimą ką nors dėl to daryti: „Aš tą galėčiau padaryti, dėl to man skauda...“ O ką gali dėl to padaryti? Ar gali piešinį nupiešti? Ar gali knygą

parašyti? Gal gali laišką išsiųsti? Gali vaikams dejuoti, kad blogai toje Lietuvoje, mes ten niekada negrišime, bet juk ir Kolumbija turi problemų. Gal bėkime iš čia, gal žiūrėkime, kur šilčiau?

Kristina: Bet ar Jums asmeniškai tas santykis su valstybe padeda išlaikyti lietuvių kalbą, ar trukdo?

Jūratė: Man atrodo, kad padeda. Negyvenu Lietuvoje, bet domiuosi, kas vyksta, mano šaltinis, aišku, yra žinios, bet jos ne visada atspindi viską, ne visada atspindi tikrovę, ir aš negyvenu viskuo, kas vyksta Lietuvoj. Ir vis tiek turbūt, kaip ir daugelis emigrantų, idealizuoju ir sieju su praeities dalykais tai, kaip suvokiu Lietuvą... Gal kol kas ir vaikai maži, kad jie daugiau suvoktų, kad aš su jais daugiau apie tai kalbėčiau.

Kristina: Noriu labai tiesmukai paklausti, bet tas klausimas iš tiesų labai svarbus kalbant apie dvikalbystę. Koks jūsų tikslas, kai mokote savo vaikus kalbos - vis tiek tai yra ir sąmoningas mokymas. Ko jūs norėtumėte iš savo vaikų? Kaip ir kiek turėtų vaikai mokėti lietuviškai? Ar taip, kaip jūs?

Jūratė: Manau, kad su tokia idėja aš atėjau prie durų, bet kai jos atsivėrė ir kuo toliau, tuo labiau mačiau, kad taip nėra, kaip įsivaizdavau: kad kalbės taip, kaip aš, arba taip, kaip vaikai kalba Lietuvoje gyvendami su dviem lietuviais tėvais, taip, kaip man buvo, nors aš su vienu - su mama išaugau. Tada save labai kaltinau ir vis nusivildavau, kad taip nekalba. Bet jos gimė su tuo, kuo negalėtum lygintis, jos nekalbės kaip aš, nes gyvena visai kitokioje aplinkoje. Ir reikėtų reikalauti atsižvelgiant į tą aplinką. Todėl turėjau nuleisti kartelę ir nereikalauti tiek daug, įvertinti, kad yra ne vien tik lietuvių, yra ir ispanų, o ispanų yra daugumos kalba. Koks yra tikslas arba siekis? Kad jaustųsi lietuvėmis, pažintų kultūrą kiekvienos dienos gyvenime, kad tai būtų sava, kad grįžtų į Lietuvą (ne, čia aš grįžtu į Lietuvą, o jos grįžta į Kolumbiją turbūt) ir jaustųsi, kiek įmanoma, savos Lietuvoje, lietuviškoje aplinkoje. Kad galvotų: „Ir aš čia priklausau, ir aš su tuo užaugau, ir aš to ragavau, tą girdėjau, tas man irgi skaudėjo arba aš tuo irgi pasidžiaugiau ir žinau, ką reiškia vienas ar kitas dalykas.“ Kad būtų tokia lietuvybė.

Kristina: Viskas, ką dabar pasakėte, yra apie tapatybę, o aš labiau klausiau apie kalbą. Ar jūs, pavyzdžiui, tikėtės, kad jos kalbės be akcento, kad laisvai skaitytų?

Jūratė: Na, norėtusi, kad jos laisvai skaitytų ir turėtų motyvacijos skaityti lietuviškai.

Kristina: Ir ispaniškai [juokiasi].

Jūratė: Ir ispaniškai, taip [juokiasi]. Akcentas gal nėra taip svarbu. Bet norėtusi, kad turėtų motyvaciją toliau kalbėti, tobulinti kalbą, o kad akcentą turės ar neturės, tai koks skirtumas. Jeigu neturės akcento, jos bus labiau lietuvis?

Kristina: Lietuvos visuomenė kartais kelia per aukštus reikalavimus žmogui, užaugusiam ne Lietuvoje, kartais tai, man atrodo, trukdo ir tėvams. Bet mūsų paskutinis tyrimas „Lietuvos gyventojų kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys“ rodo, kad atsiranda daug daugiau tolerancijos, žmonėms netrukdo nei Lietuvos tautinių mažumų, nei tų, kurie užaugo ne Lietuvoje, akcentas. Aš labai norėčiau, kad mes džiaugtumėmės kiekvienu vaiku, kuris kalba lietuviškai, net jei moka nedaug, jei kalba su akcentu. Labai ačiū už pokalbį!

Jūratė: Jums ačiū už tą karuselę klausimų, kuri dabar sukasi galvoje. Ypač dėl tikslo ar siekio perduodant lietuvių kalbą. Gal šis klausimas būtų aktualesnis antrajai kartai, t. y. mano dukroms. Man, kaip pirmosios kartos emigrantei, pasirinkimas perduoti lietuvių kalbą (kad ir kaip skirtusi nuo vienakalbės aplinkos Lietuvoje lietuvių šeimų pasirinkimo kalbėti su vaikais savo gimtąja lietuvių kalba) vis tiek lieka kaip pats natūraliausias. Nesiekiu to, kas nepasiekama, t. y. kad kalbės, skaitys ir rašys taip, kaip Lietuvoje gyvenantys vaikai, bet tikiuosi, kad ta kalba bus jų namai ir kad turėdamos noro galės ją lavinti ir turtinti.

Kristina Jakaitė-Bulbukienė, Vilniaus universitetas

Nuotrauka iš asmeninio Jūratės Ragaišytės archyvo.

www.pasauliolietuvis.lt

Straipsnių ciklas „Lietuvių kalbos naujovės ir įdomybės“. Straipsnį rėmė Valstybinė lietuvių kalbos komisija.

Jei norėtumėte publikuoti visą straipsnį ar jo dalį, prašom nurodyti informacijos šaltinį ir autorių.